

Т и б о р Ж и в к о в и ћ

ОДНОСИ АВАРА И ПОДУНАВСКИХ СЛОВЕНА 579–626. ГОДИНЕ

САЖЕТАК: Аварско–словенски односи у последњој четвртини VI и првој четвртини VII века чини се да нису довољно јасно одређени. У литератури су влашки Словени обично посматрани као потчињени Аварима. Међутим, проучавања ратних сукоба: Авари – Византија и Византија–Словени показала су да су између Авара и Словена били знатно другачији односи. После наших истраживања закључили смо да су влашки Словени, највероватније, сачували самосталност према Аварима.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: влашки Словени, панонски Словени, Авари, Маврикије, Фока.

За истраживање најраније историје подунавских Словена и уопште Словена на територији Балканског полуострва од необичне је важности да се аварско–словенски политички односи ставе у јасне и чврсте оквире. На тај начин стварају се услови за боље упознавање словенског друштва VI и VII века, самог процеса словенског насељавања Балканског полуострва, па и читавог низа мањих проблема и питања расутих у неколико друштвених наука – историји, антропологији, етнологији, филологији, итд. У једном ранијем раду покушали смо да објаснимо однос Авара и Словена у периоду између 559. и 578. године, са општим закључком да су влашки Словени сачували у потпуности независност према Аварима кроз читав овај период, док су панонски Словени доспели под власт Авара између 571. и 578. године.¹ Заправо, испитано је раздобље у коме се Авари појављују на југоистоку Европе и утврђују као најзначајнија снага у Панонији. Доба које следи, 579–626, и које ће у овом раду бити обрађено, јесте врхунац аварске моћи нагло окончане неуспелом опсадом Цариграда 626. године, што је, најверо-

¹ Т. Живковић, *Прилој хронологији аварско–словенских односа 559–578. године*, Историјски часопис 42–43 (1997) 227–236.

ватније, резултирало и осамостаљивањем оних словенских племена која су се налазила под аварском влашћу.²

² Основно питање: „Да ли су Словени били потчињени Аварима?“ постоји у историјској науци више од једног stoleћа, али јединственог одговора још увек нема. J. V. В u r y *History of the Later Roman Empire*, vol II, London 1889, 116) изнео је уверења да су над Словенима 568–626. године Авари имали превласт, али да их нису сасвим потчинили. Штавише, да би дочарао сложеност читаве ситуације на Балкану, Вуру је покушао да уопшти односе између Словена, Авара и Византије истичући да понекад Авари као ромејски савезници ратују против Словена, каткад пак Авари подстичу Словене да нападају на Византију, а онет има примера када Византија користи услуге словенских племена против Авара. У основи, Вуру није залазио дубље у питање аварско–словенских односа, али је, чини се, сасвим правилно увидео да они нису били једноставни и да је немогуће рећи да су Словени били покорени од Авара или да су били независни. Очигледно је да су ти односи били подложни променама. А. V a s i l i e v (*History of the Byzantine Empire*, Madison, 1952, 171, 172, 196) такође не наводи изричито мишљење о аварско–словенским односима, али је општи утисак да верује у словенску самосталност према Аварима. Тако, када говори о роду Словена у Грчку и до Егејског мора, каже да су Словени били потпомогнути од Авара. Исто тако, вероватно у намери да појасни претходно наведени став, Василиев вели да су византијски писци овог периода бркали Словене и Аваре који су нападали на Царство здружено (jointly). Нешто доцније (стр. 196) Василиев каже да су се хорде Словена и Авара запутиле на југ предвођене хаганом. Али, не каже да ли су Словени покорени од Авара или су њихови савезници, или можда равноправни учесници у походу. L. H a u p t m a n n (*Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avars pendant la seconde moitié d VIe siècle*, 156; у даљем тексту: Hauptmann, *Rapports*) уверен је да су влашки Словени 578. године признали аварску власт. Hauptmann износи мишљење (стр. 158) да су влашки Словени потчињени хагану, али да су, укупно осматрени, били слободни, јер нападају на Византију 584, када су Авари у миру са Царством. Нешто доцније (стр. 159) Hauptmann вели да су се 579. године побунили влашки Словени, иначе потчињени Аварима, и да су желели да се настане на византијском тлу. Уопште узев, Hauptmann и не покушава да понуди прецизан одговор на аварско–словенске односе, па се стиче утисак да словенско–аварски односи могу бити веома еластични, од прилике до прилике. В. G r a f e n a u e r (*Nekaj vprašanj iz dobe naseljevanja južnih Slovanov*, *Zgodovinski časopis* 4 (1950) 44–45, 50) био је од старијих аутора можда и најодређенији у оцени словенско–аварских односа. Тако он сматра да су влашки Словени били покорени од Авара и пре него што су ови отишли за Панонију 568. године и да су Авари покушали да их изнова покоре 573/74, односно 578. године. Међутим, упркос свој опширности поменутих расправе, Grafenauer не залази дубље у односе Словена и Авара, па тако и даље остајемо у недоумици – јесу ли Словени независни или покорени?

Чак и у новијој историографији питање аварско–словенских односа остало је нерајзашњено. *Историја српског народа I*, Београд 1981, 117–118, такође је неодређена о питању аварско–словенских односа. Чини се да су Словени углавном независни, али има примера када су и покорени. Тако стоји да су Словени 585. напали Тракију будући да их мир између Авара и Византије није обавезивао, што значи да су деловали самостално и били независни. Међутим, нешто касније (стр. 156) стоји да је хаган организовао напад на Солун, па тако излази да су Словени покорени Аварима. Дакле, не постоји категоричан одговор на постављено питање о словенско–аварским односима. W. P o h l (*Die Awaren*, München 1988, 112–113) никако не даје прецизан одговор, већ, напротив, допушта читав низ комбинација. Тако аутор мисли да је аварска држава укључивала неку врсту словенског племенског савеза под аварским вођством (?). Такође, Pohl сматра да се аварско–словенски односи не могу једнострано посматрати и да су Словени, поред бројних аварских утицаја, створили, упркос аварској превласти, свој сопствени културни миље који није био непрекинут и самосталан, управо због доминације Авара.

А. M a d g e a r u (*The Province of Scythia and the Avaro-Slavic Invasions (576–626)*, *Balkan Studies* 37/1 (1996) 35–36) сматра да је преломни тренутак у аварско–византијским односима био 574. године, када су Авари однели прву победу над византијском војском. Претходни напади Авара и Словена су били само спорадични пљачкашки упади, док се ситуација после 574. мења у сукоб између две војне силе. Место Словена у овим сукобима Madgearu описује следећим речима: „After the beginning of the Avaro-Byzantine wars, the situation changed, because even the Slavs that continued to sack the Empire were often subjects of the Avar khaganate.“ Који су то Словени у

Године 578. Византинци су, не могавши да се супротставе учесталим словенским упадима преко Дунава, упутили посланство Аварима са молбом да им ови пруже помоћ против Словена.³ Будући да су Авари тада били у добрим односима са царем Тиберијем (578–582), хаган се радо одазвао византијском позиву за помоћ и, највероватније, у јесен 578. или у рано пролеће 579. године ромејским бродовима пребацио велике снаге (60 000 коњаника) до Мале Скитије, одакле је упао на словенску територију.⁴ Пред изненадним аварским налетом Словени су се без борбе повукли дубље у шуме и мочваре, док су се Авари задовољили пустошењем и пљачкањем словенских насеља. Међутим, јасно је да одлучујућу победу Авари нису задобили и да су влашки Словени, против којих је овај поход био уперен, остали и даље независни према хагану. Да су влашки Словени остали независни, видимо и из хагановог понашања 579. године. Наиме, када је хаган 579. почео градњу моста преко Саве у намери да одсече Сирмијум од сваке спољне помоћи, Менандар наводи и хаганово оправдање Византинцима који су га оптуживали да мост гради да би лакше освојио град. Тако хаган, у жељи да се предупреди избијање непријатељства са Визанитјом пре но што мост буде довршен, покушава да убеди Византинце да му је мост потребан да би кренуо у поход на Словене.⁵ Иако је ово био само изговор, што је Ромејима било јасно, да би иоле добио на уверљивости, он је морао бити заснован на стварном стању ствари. Стога, закључујемо да су влашки Словени 579. године, у време када се хаган увелико припремао за напад на Сирмијум, били независни.

Хаган је током преговора са заповедником Сирмијума, Сетом, у жељи да појача аргументацију о потреби градње моста, истакао како су Словени одбили да плаћају годишњи трибут и како су побили његово посланство.⁶ Помен годишњег трибута као да упућује на то да су се Авари једанпут већ договорили са влашким Словенима о плаћању данка, што би могло да се датује у 578. годину, када пада и већ поменути аварски поход на влашке Словене. Међутим, пошто је аварски поход из 578. године нанео мало или нимало штете влашким Словенима, то је битан показатељ на основу кога се

питању, влашки или панонски, када су потчињени и колико често, који извори доносе вести о томе – аутор не наводи.

³ *The History of Menander the Guardsman*, ed. R. C. Blockley, Trowbridge 1985, 192, frg. 21.15–30 [у даљем тексту: *Менандро*]; *Византијски извори за историју југословенских народа I*, Београд 1955, 90–91 (у даљем тексту: *ВИНЈ I*).

⁴ Љ. Максимовић, *О хронологији словенских ујада на византијску територију*, ЗРВИ 8/2 (1964) 267; у даљем тексту: *Максимовић, О хронологији*) верује да је аварски напад почео у јесен 578. или, можда, у рано пролеће 579. Међутим, Максимовић сматра да је овај напад Авара утицао да се Словени који су пустошили по Тракији највећим делом врате кућама, пошто ову вест доводи у везу са Менандровим фрагментом (20,2.150–155) у коме се говори о 100 000 Словена који су опустошили Тракију.

⁵ *Менандро*, 218, фрг. 25,1.27–42; *ВИНЈ I*, 93.

⁶ *Менандро*, 220, фрг. 25,1.42–44; *ВИНЈ I*, 93.

сасвим јасно види да су влашки Словени били независни од Авара. Такође, аварски неуспех против влашких Словена отвара могућност за претпоставку да су Авари и Словени и даље били у непријатељским односима, што може бити доказ да влашки Словени нису плаћали никакав трибут Аварима. Наиме, аварски посланик који се те 579. године враћао из Цариграда, где је преговарао о бродовима потребним за транспорт Авара у Влашку, био је убијен негде у Илирику од Словена који су туда пљачкали.⁷ Дакле, словенско-аварски односи били су 578. године непријатељски, па сходно томе Авари до те године нису наметнули своју власт влашким Словенима.

Пад Сирмијума 582. године био је преломна тачка у византијско-аварским односима. Освајањем овог важног града средњи Дунав је дефинитивно постао граница између Авара и Византије, а север Илирика још изложенији евентуалним нападима варвара. Јован Ефески каже да су Словени 581, односно три године после смрти цара Јустина, похарали Хеладу и Тракију, заузели, разорили и спалили мноштво тврђава и градова, те напослетку остали потпуно неузнемиравани све до 584. на територији царства.⁸ Овај словенски поход потребно је размотрити у светлости аварско-византијског рата 579–582. године. Будући да Словени крећу 581. преко Дунава, у тренутку када још увек трају аварско-византијске борбе око Сирмијума, могло би се можда помислити да њихов поход може да се посматра као саставни део аварске ратне стратегије. У том случају влашки Словени би морали за рачун Авара да нападну на Тракију и Хеладу, што би значило да су или подложни или у савезу са Аварима. Међутим, неће бити ни једно ни друго. Наиме, Авари су 582. године, пошто су заузели Сирмијум, склопили мир са Царством.⁹ Уколико су Словени били подложни Аварима или са њима у савезу, морале би одредбе мировног уговора да важе и за њих подједнако као и за Аваре. Напротив, како видимо из писања Јована Ефеског, Словени непрекидно пљачкају Тракију и Хеладу 581–584. Другим речима, мир који је Византија склопила са Аварима није се односио и на Словене и они потпуно самостално, на сопствену иницијативу, ратују са Византијом.

⁷ Менадро, 224, фрг. 25,2.33–36; *ВИНЈ* I, 94. Максимовић (*О хронологији*, 267) не говори о убиству аварског посланика, али сматра да су Словени, који су били носиоци великог напада на Тракију 578. године, још увек у мањим одредима лутали по Тракији и пљачкали. Другим речима, Максимовић мисли да је велики словенски напад у јачини од 100000 људи (ратника са породицама) почео 578, када је и кулминирао, а да су његови последњи одјеси трајали и 579, када су се већ водиле аварско-византијске борбе око Сирмијума. Чини се да ове пљачкашке групе Словена које се слободно крећу по Илирику уопште не морају бити од оних које су нападе Тракију 578. године. Сматрамо да су Словени у мањим групама непрестано прелазили Дунав и залетали се у пљачку. Њихови стални напади не могу се сматрати усмеравањем од Авара из простог разлога што Менадрова вест о убиству аварског посланика не допушта ту могућност. Више је него извесно да су Словени потпуно самостално ратовали против Византије, а да су са Аварима били у непријатељству, највероватније, од 577. или 578. године.

⁸ Оригинални текст Јована Ефеског није нам био доступан. Овде је коришћен француски превод дат у Hauptmann, *Rapports*, 156–157.

⁹ Менадро, 240, фрг. 27,3.21–29; *ВИНЈ* I, 98.

Мир који је Византија склопила са Аварима 582. године није дуго потрајао. Већ 584. хаган је тражио повећање годишњег данка за 20000 номизми, што је цар Маврикије (582–602) одбио, па су Авари изнова загазили у рат са Царством заузевши читав низ важних градова као што су Сингидунум, Виминацијум и Аугусте.¹⁰ Под аварским притиском Ромеји су веома брзо попустили, па је почетком 585. склопљен мир и хаган је добио тражено повећање трибута од 20000 номизми.

Наново успостављен мир није дуго потрајао. Исте године, највероватније у лето 585. како Симоката пише, хаган је наговорио Словене да нападну преко Дунава, па тако велика словенска војска продире до тзв. Дугог зида и приређује силан покољ Ромеја.¹¹ Цар је енергично реаговао, па су Византинци под вођством Коментиола у предузетој офанзиви прво поразили једну словенску војску код реке Ергиније, а нешто касније, исте године, словенског вођа Ардагаста код Адријанопоља.¹²

Византијске победе над Словенима, судећи према Симокатином писању, довеле су до успостављања мира који опет није трајао дуже од три или четири месеца, будући да су Авари већ у јесен обновили непријатељства. Пред крај 585. у Цариград је стигао хаганов посланик Таргитије да би преузео годишњи трибут. Маврикије је, уместо да исплати уговорену суму, затворио посланика под оптужбом да хаган не поштује мировне одредбе, да пљачка по Европи и пустоши градове.¹³ Будући да Симоката говори о Словенима који нападају на Тракију у пролеће 585. године, а да не помиње непосредне аварске налете, изгледа као да Маврикије словенске нападе посматра као усмерене од Авара. Међутим, то још увек не може бити схваћено као да су Словени потчињени Аварима и да нападајући на Византију испуњавају налоге својих господара. Пре ће бити да напади влашких Словена на Царство у пролеће 585. године имају везе са неким аварско–словенским споразумом.

У сваком случају, питање разлога којима се руководио хаган у жељи да обнови непријатељства, питање метода за *casus belli*, уопште, сврха и смисао честих прекида мировних уговора – јесте посебна тема која у историографији тек треба да буде обрађена.

¹⁰ *Theophylacti Simocatae Historiae*, ed C. De Boor, P. Wirth, Stuttgartiae 1972, I, 3–4, 47.4–5; *ВИИЈ*, I, 106–107.

¹¹ *Simocatae Hist.* I, 7, 52.10–25–53.5–11; *ВИИЈ* I, 107–108.

¹² *Simocatae Hist.* I, 7, 53.6–7; *ВИИЈ* I, 108. Ардагаст је словенски поглавар кога Симоката помиње и нешто допније током првог Присковог похода против влашких Словена 594. године. (*Simocatae Hist.* VI, 7, 232.11–13; *ВИИЈ* I, 113), и то оба пута као да му је његово име добро познато и као да га читаоцу не треба детаљније појашњавати.

¹³ *Simocatae Hist.* I, 8, 54.15–20; *ВИИЈ* I, 108. Огорчење Маврикијево на понашање аварског хагана који пустоши по Илирику не може се довести у везу са словенским упадом из пролећа 585. године. У питању је аварски упад од јесени 585. године, о чему Симоката укратко пише (*Simocatae Hist.* I, 8, 53.12–22; *ВИИЈ* I, 108).

Током 585. и 586. године Византинци су упорно водили ратне операције против Авара на доњем Дунаву, према Тракији. Тек 587, након ромејске победе код Адријанопоља, Авари су пристали на мир. Тако се 587. године завршава једна дуга криза у аварско–византијским односима која је трајала готово без прекида од 579–587. Оно што карактерише збивања тих година између варвара и Византије јесте чињеница да Авари и Словени наизменично нападају на Царство. Када су Авари у отвореном рату са Византијом, на пример, 579–582, Словени углавном мирују или упадају спорадично. Када пак Авари склопе мир са Византијом, онда Словени нападају жешће и дубље на територију Царства, на пример, 584, 585, 588. године.¹⁴ Да ли је у овом смењивању варварских напада било икаквог реда и разумног објашњења ваљаће утврдити тек будућим истраживањима. Оно што можемо са сигурношћу рећи јесте да су влашки Словени у овом периоду (579–588) деловали потпуно самостално у односу на Византију и Аваре.

О учешћу Словена током ратних операција 586–587. Симоката не каже ништа, па тако не можемо рећи да ли су влашки Словени били укључени у сукобе у Тракији. Међутим, на основу *Miracula s. Demetrii* I, хаган је 586. организовао велики напад на Солун у коме су учешћа узели и бројни Словени.¹⁵ Писац *Miracula* I чак изричито каже да се хагану покоравао читав дивљи сој Словена. Седмодневна опсада Солуна завршила се неуспешно по варваре и град је захваљујући светом Димитрију био спашен. Можемо само претпоставити да су Словени у оквиру аварске војске били они из Паноније, који су под аварску власт доспели између 571–578. године. За ову тврдњу имамо и један посредан доказ. Наиме, 584. године појавило се једно одељење од 5000 Словена под зидинама Солуна.¹⁶ До опсаде није ни дошло будући да су браниоци истога дана успели током борби ван зидина да потисну нападаче. Ова ратна епизода пада у време када између Авара и Византије влада мир будући да су Солуњани били силно изненађени појавом варвара. Стога, Словени који су извршили напад засигурно су они уз Влашке будући да се на њих не односе одредбе мировног уговора из 582. године. Међутим, напад 586. извршили су Авари и потчињени им панонски Словени. Када је варварска војска пристигла у околину Солуна, уместо да опседне Солун, она је пала под тврђаву Матроне недалеко од града. Тек када се разданило, варвари су схватили да опседају погрешне зидине, па су се запутили према Солуну. Све ово говори да Словени који су били под Солуном 586. нису тамо никада раније били, баш као ни Авари, па су стога побркали тврђаву са градом. Да су у питању влашки Словени, који су, како

¹⁴ *Simocattae Hist* III, 4, 116.26–27; *ВИИЈ* I, 110. Симоката не даје никакве детаље о овом словенском упаду, само каже да су жестоко опљачкали Тракију.

¹⁵ *Les plus anciens recueils des miracles de saint Démétrius*, ed. P. Lemerle, Paris 1979, I, 13, 133–138; *ВИИЈ* I, 176–184.

¹⁶ *Miracula* I, 12, 124–129; *ВИИЈ* I, 175–176.

смо претпоставили, опседали Солун 584. године, морали би знати шта је град Солун а шта тврђава Матроне.¹⁷

Византија је 591. године склопила мир са Персијом¹⁸ и на тај начин ослободила значајне војне снаге за операције против варвара у европском делу Царства. Из Симокаатиног излагања јасно је да византијско-аварски односи 591/92, непосредно пошто је Византија склопила мир са Персијом, нису били потпуно пријатељски будући да је цар стигао у пролеће 592. са војском у Анхијал.¹⁹ Већ наредне, 593. године, пошто је Маврикије одбио повећање годишњег данка Аварима, хаган је отпочео припреме за рат наредивши Словенима да припреме мноштво пловила за прелазак преко Дунава.²⁰ Нема сумње да су у питању подунавски Словени које су у овом послу ометали становници Сингидунума, што је за последицу имало седмодневну, додуше неуспешну, опсаду града.²¹ Када су Словени довршили изградњу пловила, прешла је варварска војска Саву и успешно лемећи ромејски отпор продрла све до Перинта на Мраморном мору.²² У јесен исте године хаган се вратио кући. Симоката не каже да ли је Маврикије склопио мир са хаганом, али када је војсковођа Приск у пролеће 594. године кренуо на влашке Словене и стигао са војском у Доростол на Дунаву, аварски посланик је протумачио његову акцију као непријатељску и као гажење мировног уговора.²³ Нема сумње да је рат почео 593. године оног тренутка када је Маврикије одбио да повећа годишњи трибут Аварима и када је хаган опсео Сингидунум. Стога, на основу речи хагановог посланика који је са Приском разговарао у Доростолу, стиче се утисак да је мир склопљен у јесен 593, пре него што се хаган повукао кући након неуспеле опсаде Чурула. Штавише, будући да Приск дванаест дана касније наставља са операцијама против Словена и прелази Дунав, а Авари се не упуштају у окршај са Ромејима, изгледа да је прехтодне године заиста установљен мир између Авара и Византије.

Сада се поставља питање: у каквом су односу Авари и влашки Словени? Јер, након значајних војних успеха војсковође Приска против Словена, хаган каже Присковом изасланику Теодору да су се Ромеји огрешили о његове поданике и заратили на његову земљу.²⁴ Тако излази да су влашки Словени, против којих је Присков поход био усмерен, били потчињени

¹⁷ Да су у питању Словени из Влашке, сматрамо да би међу опсађивачима из 586. морало бити бар неколико припадника оне групе из 584. Овако, будући да нападачи на Солун из 586. уопште не познају терен, реч је, највероватније, о Словенима који нису из Влашке, а то би могли бити, највероватније, будући да долазе заједно са Аварима, они из Паноније.

¹⁸ Г. Острогорски, *Историја Византије*, Београд 1969, 98.

¹⁹ *Simocatae Hist.* V, 16, 218.12–14; *ВИНУ* I, 110.

²⁰ *Simocatae Hist.* VI, 3, 226.1–3; *ВИНУ* I, 112.

²¹ *Simocatae Hist.* VI, 4, 226.5–10; *ВИНУ* I, 112.

²² *Simocatae Hist.* VI, 4, 226. 18 – VI, 5, 228.24; *ВИНУ*, I, 112.

²³ *Simocatae Hist.* VI, 6231.5–232.10; *ВИНУ*, I, 113.

²⁴ *Simocatae Hist.* VI, 11, 245.10–13; *ВИНУ* I, 116.

Аварима.²⁵ Приск је, да би умирио хагана, предао Аварима 5000 заробљеника.²⁶ На тај начин као да је Приск прихватио стање ствари онаквим каквим га је хаган представио – влашки Словени су подложни Аварима. Међутим, потребно је овај догађај подробније анализирати.

Када је Приск царевим указом смењен и на његово место постављен Петар, покренуо је војску и прешавши Дунав вратио се на ромејско земљиште. Овај покрет Византинаца зачудио је хагана, па је Приску запутио посланство да дозна нешто више о разлозима ромејског повлачења.²⁷ Бајан је, вероватно, био заинтересован покретом византијских трупа, јер се плашио да ће Ромеји, уместо на Словене, ударити на Аваре. И заиста, три дана касније, Приск је дознао о хагановом наређењу да се Словени пребацују преко Дунава. По свој прилици, били су то панонски Словени.

Таргитије и други аварски прваци одговарали су хагана од рата са Ромејима, па је он пронашао компромисно решење изјавом да су Ромеји на његову земљу заратили и о његове се поданике огрешили, али нека срећан добитак буде заједнички. Ова реченица, састављена од два потпуно противречна дела, уноси привидну збрку у одређивању односа Авара и влашких Словена. Наиме, на основу првог дела реченице произлази да су Ромеји заратили на Словене који су признавали врховну власт Авара, што се у Симокатином излагању о Присковом походу нигде не може наслутити. С друге стране, на основу хаганове тврдње да је срећан добитак заједнички, излази да су влашки Словени непријатељи и Авара и Византије.

Међутим, догађаји из 595. године потпуно разрешавају ову противречност. Године 594. склопљен је мир између Авара и Византије који је морао да се односи и на влашке Словене уколико су они били подложни Аварима. Стога, када византијски војсковођа Петар започиње 595. године нови поход против влашких Словена, он то чини зато што су Словени опустошили градове Залдапу, Акис и Скопис,²⁸ што значи да се мировни уговор између Авара и Византије из 594. године не односи на влашке Словене. Ово се сасвим лепо види из једне мање епизоде која је довела до затезања аварско–византијских односа. Пошто је Петар прешао Дунав, сукобило се једно мање одељење византијских извиђача са хагановим Бугарима и било поражено. На протесте Авара одговорио је византијски војсковођа извињењима и богатим даровима. Дакле, сасвим поуздано можемо тврдити да је 595. године између Авара и Византије владао мир, а да су Словени били независни, будући да Авари нису протестовали због ромејских напада на Словене, док су због Бугара упутили посланство.

²⁵ Детаљније о Присковом походу и племенској организацији влашких Словена, видети: Т. Живковић, *О племенском устројству и војној снази подунавских Словена у VI и VII веку*, ЗРВИ 35 (1996) 97–98 са нап. 10 и 102–103 са нап. 33 и даље.

²⁶ *Simocatae Hist.* VI, 11, 245.14–16; *ВИИЈ* I, 117.

²⁷ *Simocatae Hist.* VI, 11, 242.11–19; *ВИИЈ* I, 116.

²⁸ *Simocatae Hist.* VII, 2, 247.14–16; *ВИИЈ* I, 117.

Када је Приск кренуо у свој други поход на влашке Словене у пролеће 596. године, доспео је са војском до Горње Нове,²⁹ где га је хаганово посланство обавестило да је прекршио мир пошто је прешао на аварску територију.³⁰ Тако, уједно, сазнајемо да је граница између Ромеја, Авара и влашких Словена негде код града Горње Нове.

У сам ток аварско–византијског рата нећемо улазити, већ ћемо се задржати само на оним детаљима који могу упутити у расплитање аварско–словенских односа. Највероватније, 600. године Авари су у Дризипери склопили мир са Ромејима којим је утврђено да граница буде Дунав, а да је дозвољено рску прелазити против Словена.³¹ Другим речима, и Ромеји и Авари морају да прелазе Дунав да би напали на Словене. Византинци, јасно је, прелазе са десне на леву обалу, док Авари прелазе на десну обалу и крећу се територијом Царства да би на погодном месту изнова прешли на леву обалу Дунава.³² У том случају, нема сумње, Словени поменути у византијско–аварском мировном уговору могу бити искључиво влашки Словени.

Још истог лета уговор из Дризипере је раскинут и Ромеји су обновили непријатељства према Аварима. Исте године Приск наноси пет узастопних пораза хагану, од којих је најважнији онај на Тиси, где је заробљено, поред 4000 Авара, чак 8000 Словена.³³ Очигледно је да су панонски Словени, поред Авара, представљали главне снаге хаганове војске.

Пошто је напoкон углављен мир између Авара и Византије 601. и пошто је Маврикије свргнут са власти 602. године, следи једно тамно раздобље аварско–словенских односа. Извори за VII век су спорадични и не пружају довољно података на основу којих би се могла успоставити каква прецизнија хронологија. На основу вести које доноси песник Георгије Писида, извесно је да су почетком Ираклијеве владавине Словени и Авари наново заратили са Царством.³⁴ Писида, занемаримо ли за тренутак песничку слободу, на више места напомиње како је опасност по Царство долазила са три стране: од Скита (Авара), Словена и Персијанаца. Сходно овоме, излази да су напади варвара на Тракију 614–616, када се песниково писање може датирати, били независни једни од других, што опет имплицира да су

²⁹ *Simocatae Hist.* VII, 7, 256.14; *ВИИЈ* I, 120.

³⁰ Према Симокатином излагању, излази да су се Горње Нове налазиле на левој обали Дунава, али није јасно где. За примере убикације овог града видети: *ВИИЈ* I, 120. са нап. 67. Најчешће се узима да је у питању село Брњице источно од села Голупца или село Рам северно од Кличевца. Држимо да није у питању ни једно ни друго, будући да Симоката јасно каже да је град на левој обали Дунава, а не на десној. У сваком случају, где год да су се Горње Нове налазиле, оне су биле на тремеђи између Авара, Византије и влашких Словена.

³¹ *Simocatae Hist.* VII; 15, 273.7–9; *ВИИЈ* I, 122.

³² Управо на овај начин Авари прелазе Дунав да би напали влашке Словене 578. године као византијски савезници.

³³ *Simocatae Hist.* VIII, 3, 289; 11; *ВИИЈ* I, 124.

³⁴ Georgii P i s i d a e, *Expediitio paersica, Bellum avaricum, Heraclias*, ed. I. Bekker, Bonnae 1836, *Heraclias* II, в. 71–81; *ВИИЈ* I, 154–155.

влашки Словени били још увек независни од Авара. Додамо ли овоме вести из *Miracula II*, по којима Словени из околине Солуна 618. године позивају Аваре у помоћ ради освајања града, сасвим је извесно да они нису потчињени Аварима већ пре њихови савезници или пак да су у тренутним савезничким односима.³⁵ Тако опсаду Солуна 618. године врше македонски Словени и хаганови Авари са којима су дошли и Словени.³⁶ Писац *Miracula* каже да је хаган повео са собом различита племена настањена у његовој држави а међу њима Словене и Бугаре. О којим Словенима је реч немогуће је рећи. Можемо само претпоставити да су у аварску војску сигурно били укључени панонски Словени док за влашке Словене немамо основа да тако мислимо. Штавише, податак из *Ускришње хронике* да је хаган подигао опсаду Цариграда због словенског повлачења, указује на то да су Словени били равноправни учесници опсаде са Аварима и да су њихови односи могли бити савезнички.³⁷ Могло би се стога претпоставити да је у хагановој војсци, поред Авара и потчињених им панонских Словена, било и влашких Словена у својству савезника.

Аварско–словенска опсада Цариграда догађај је од огромне важности и за Византију и за словенска племена која су до тада била подложна Аварима. С једне стране, Царство се заувек ослободило аварског притиска, док су, са друге стране, панонски Словени у мањој или већој мери успели да се осамостале. Података у изворима о аварско–словенским борбама готово да и нема. Они извори којима располажемо хронолошки су удаљени и из пера различитих писаца. Тако Писида каже да се Авари и Словени боре и да су због тих сукоба спречени у вођењу јединствене борбе (против Царства).³⁸ Податак се односи, како изгледа, на период између 628. и 629. године.³⁹ Управо тада, као директна последица слабљења Авара, долази до насељавања Срба и Хрвата. Константин Порфирогенит изричито каже да су Хрвати приликом досељавања у Далмацију тамо затекли Аваре и после неколико година ратовања део побили а део покорили.⁴⁰ Тада су, највероватније, и нека племена панонских Словена могла стећи независност.

³⁵ *Miracula II*, 2, 184–189; *ВИНЈ I*, 194–196.

³⁶ *Miracula II*, 2, 185; *ВИНЈ I*, 195.

³⁷ *Chronicon paschale*, ed. L. Dindorf, Bonnae 1832, 725.6–8; *ВИНЈ I*, 149.

³⁸ Georgii P i s i d a e, *Restitutio crucis*, ed. L. Sternbach, Wiener Studien 13 (1891) 4–8, v. 78–81; *ВИНЈ I*, 158.

³⁹ У поеми се недвосмислено пева о догађајима пошто је Ираклије победоносно привео крају рат са Персијом, што се десило у пролеће 628. године. Писида је дело писао у пролеће 629, како је показао L. Sternbach (*Georgii Pisidae carmina inedita*, Wiener Studien 13 (1891) 25) на основу стихова 104–113; упор *ВИНЈ I*, 157 нап. 19. Стога, описани сукоби Авара и Словена догађају се 628–629. године.

⁴⁰ Constantine P o r p h y r o g e n i t u s *De Administrando Imperio*, ed Gy. Moravcsik–R. J. H. Jenkins, Washington 1967, 30, 142.63–69; *Византијски извори за историју народа Југославије II*, приредио Б. Ферјанчић, Београд 1959, 30.

На основу свега напред изреченог, усудићемо се да понудимо хронологију аварско–словенских односа у раздобљу 578/9–626. године.⁴¹

Аварско–антски рат	562.
Први аварско–византијски рат	562–571.
Авари потчињавају панонске Словене	571/2–577/8.
Авари врше неуспешан поход на влашке Словене	578/9.
Други аварско–византијски рат	579–582.
Влашки Словени пустоше Тракију независно од Авара	581–584.
Трећи аварско–византијски рат (кратко примирје 585)	584–587.
Влашки Словени као савезници Авара упадају у Тракију	585.
Влашки Словени самостално упадају у Тракију	588.
Четврти аварско–византијски рат ⁴² (примирје 594/96)	593–604.
Походи Приска и Петра против влашких Словена ⁴³	594–596.
Влашки Словени и Авари нападају независно једни од других на Царство	610–626.
Делимично ослобађање панонских Словена испод аварске власти	627–629.

⁴¹ Будући да овај рад представља наставак наше раније студије (Т. Ж и в к о в и ћ, *Прилој хронологији аварско–словенских односа 559–578. године*, Историјски часопис 42–43 (1996) 227–236) о словенско–аварским односима, у оквиру хронолошке табеле биће дати и аварско–словенски односи 559–578 године.

⁴² Г. Острогорски, *Историја Византије*, Београд 1969, 103. Цар Фока (602–610) повећао је данак Аварима 604. године, али чини се да је овај мир кратко трајао. Стога и трајање Четвртог аварско–византијског рата није могуће прецизно одредити. Могло би се рећи да он траје од 593–626. године и одвија се у две фазе. Прва фаза, од 593. до 602, победоносна је за Византинце, док је друга заправо недефинисано стање ни рата ни мира, када се склапају краткотрајна примирја која Авари крше већ после неколико месеци односно прве повољне прилике.

Ф. Б а р и ш и ћ, *Цар Фока (602–610) и јодунавски Авара–Словени*, Зборник радова Византолошког института 4 (1956)86 показао је прилично убедљиво да је за време Фоке на Балкану владао мир, тачније од 604. године. Тако је дужи период мира био 604–610, до доласка Ираклија на власт. Од 610. до 626. почиње изнова период сукоба, краткотрајних примирја и њихових кршења. У том смислу, Четврти аварско–византијски рат трајао је од 593–626. године са једним прекидом 604–610.

⁴³ Управо на основу ове хронологије јасно је како Византинци ратују селективно против Авара и Словена. Када је на снази примирје са Аварима, тада ратују са влашким Словенима (Приск 594, Петар 595, поново Приск 596). Када ратују са Аварима, онда су у миру са Словенима (596–600).

RELATIONS BETWEEN THE AVARS AND THE DANUBE-BASIN SLAVS FROM 579 TO 626

by

Tibor Živković

Summary

During the period from 579 to 626, in its northern borders, that is in the Balkan peninsula, Byzantium was faced with the successive, sometimes even joint attacks of the Avars and the Slavs. We believe that the Avar-Byzantium wars were to a great degree waged either with the Slavs as the Avars' allies or with the participation of the Pannonian Slavs subjugated to the Avars. The general conclusion is that the Wallachian Slavs kept their independence in relation to the Avars till the decline of the Avar power, after the unsuccessful siege of Constantinople in 626. Several arguments support this assumption. First, in the periods when Byzantium arranged truces with the Avars, the Wallachian Slavs continued or started war operations, for example in 584, 585, 588. Furthermore, during the short periods of peace between the Byzantines and the Avars, Byzantium used to strike the Wallachian Slavs – Prisk in 594, Petar in 595, and again Prisk in 596. Therefore, it can be quite clearly concluded that the Wallachian Slavs were independent of the Avars and that they waged war against Byzantium for their own ends; furthermore, they would, if the need arose, enter into ally relations with the Avars, which was most likely the case during the siege of Constantinople in 626.

After 626, at the time when the Serbs and the Croats settled in, one part of the Pannonian Slavs also gained independence of the Avars.